

REACTIES OP CONCEPTRAPPORT 'SAMENWERKEN AAN NUCLEAIRE VEILIGHEID'

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
1.	FANC	Samenvatting		Eventueel kan ook Mol/Dessel worden aangehaald als nucleaire site. Het FANC spreekt zelf steeds van 4 nucleaire sites: naast Doel en Tihange zijn dit Mol/Dessel en Fleurus.	Paragraaf 1.4 bevat een toelichting op de onderzoeksafbakening die duidelijk maakt waarom in de samenvatting alleen Doel en Tihange worden genoemd.
2.	FANC	Samenvatting		Is het de gemeente dan wel de bevolking die moet worden geïnformeerd?	De Onderzoeksraad heeft zich vooral gericht op de vraag hoe burgers worden geïnformeerd. Bij vergunningprocedures is ook de informatievoorziening richting gemeenten relevant. Daarvoor is aandacht in hoofdstuk 3 van het rapport.
3.	EPZ	Samenvatting	"afspraken te maken met buurlanden over de grensoverschrijdende informatieverstrekking bij vergunningsprocedures (als bedoeld in afdeling 3.4 Awb), zodat burgers over de grens , die binnen een straal van 20....."	De eerste tekst is toegevoegd om te verduidelijken dat het, binnen de wettelijke kaders, gaat over uniforme openbare vergunningsprocedures. De tweede tekst is toegevoegd om te verduidelijken dat het gaat over grensoverschrijdende informatieverstrekking, dus het informeren van burgers over de grens.	De Onderzoeksraad heeft de tweede toevoeging overgenomen, de eerste toevoeging niet aangezien de wettelijke grondslag voor de vergunningprocedures per land verschillend is.
4.	Veiligheidsregio Twente	1.3		In paragraaf 1.3 worden het doel en de onderzoeksvragen vermeld. Onderzoeksvraag 3 behelst hoe burgers geïnformeerd worden over incidenten, vergunningsprocedures en handelingsperspectieven bij een kernongeval. In het rapport is de tekst die deze onderzoeksvraag behandelt gefragmenteerd weergegeven, verdeeld over de hoofdstukken 2 t/m 4. Het belang van dit onderwerp acht ik zodanig dat een separate behandeling in een toe te voegen hoofdstuk 'Risico- en crisiscommunicatie' op zijn plaats is. Dit zal in belangrijke mate de leesbaarheid van het rapport ten goede komen.	De Onderzoeksraad ziet er geen toegevoegde waarde in zijn rapportstructuur te wijzigen.
5.	Veiligheidsregio Twente	1.4		In paragraaf 1.4 wordt gesteld dat de Onderzoeksraad er van is uit gegaan dat de sturings- en controlemechanismen die nationaal en internationaal zijn ingesteld om toe te zien op de veiligheid van kerncentrales, naar behoren functioneren. Deze conclusie wordt niet gestaafd door eigen onderzoek of onderzoek van derden naar de veiligheid van kerncentrales in Nederland ten aanzien van de onderdelen wet- en regelgeving, vergunningverlening, toezicht en handhaving en incident- en crisisbestrijding. Mogelijk falen van (onderdelen van) dit systeem kunnen leiden tot het trekken van onjuiste conclusies.	Dit betreft een uitgangspunt van de Raad; het is geen conclusie die de Raad op grond van eigen onderzoek trekt.
6.	Veiligheidsregio Zeeland	1.5	"Ook hebben leden .....op de omgeving."	Chernobyl kent een behoorlijk afwijkende maatschappij en type kernenergiecentrale van het Westen (wel relevant voor crisisbeheersing, maar daar gaat het rapport niet over). Voor een goed vergelijk met de situatie in het Westen is Fukushima beter bruikbaar.	Paragraaf 1.5 bevat een feitelijke beschrijving van de gevolgde onderzoeksaanpak. Het bezoek aan de kerncentrale in Tsjernobyl had tot doel om inzicht te verkrijgen in de langetermijneffecten van een zeer ernstig ongeval op de omgeving en niet om een vergelijking te maken met de situatie in Nederland, België en Duitsland.
7.	FANC	1.6		Stelt de Raad zijn bevindingen/ criteria eenzijdig op? Heeft het daartoe een (democratisch) mandaat ten aanzien van Belgische nucleaire installaties?	De Onderzoeksraad stelt een eigen referentiekader op dat is gebaseerd op zowel de vigerende wet- en regelgeving als op verwachtingen die de Raad zelf heeft van betrokken partijen.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
8.	Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken (Algemene Directie Crisiscentrum)	2.1.1	Schrappen "het reactorhuis ..... omhulsel".	Omschrijving herkenbaarheid reactorgebouw nucleaire centrale in een publiek rapport, biedt op zich geen inhoudelijk toegevoegde waarde aan het rapport, maar kan wel een veiligheidsrisico teweegbrengen in het kader van openbare orde/terrorisme.	Deze informatie is openbaar beschikbaar. De Onderzoeksraad ziet daarom geen reden om de informatie weg te laten uit het rapport.
9.	Veiligheidsregio Twente	2.2		In hoofdstuk 2 wordt achtergrondinformatie gegeven over kernenergie, recente kernongevallen, de kerncentrales in of nabij Nederland en incidentmeldingen vanuit deze centrales. Met betrekking tot de in paragraaf 2.2 beschreven kernongevallen kan opgemerkt worden dat deze op onderdelen illustratief, maar in totaliteit nauwelijks vergelijkbaar zijn met de situatie die zich voor kan doen bij een ongeval in een kerncentrale in of nabij Nederland.	De Onderzoeksraad constateert niet dat een kernongeval in Nederland dezelfde gevolgen zal hebben als die bij de gegeven voorbeelden. Wel beoogt de Onderzoeksraad met deze voorbeelden duidelijk te maken dat de gevolgen van een ernstig kernongeval verstrekkend kunnen zijn.
10.	FANC	2.4.2		Gegevens per site en niet per reactor (geeft een valse indruk van kwetsbaarheid van de Belgische sites ten opzichte van Borssele en Emsland).	Met het aantal reactoren op het terrein van de kerncentrale (bij Doel zijn dat er vier, bij Tihange zijn dat er drie) is in de betreffende figuren reeds rekening gehouden. Het aantal afschakelingen is gemiddeld over het aantal reactoren op het terrein van de kerncentrales. Dit geldt ook voor het aantal INES-meldingen.
11.	ANVS	3.2.2	"De ANVS heeft geen actie ondernomen om de betrokkenheid in overleg met het FANC te organiseren."	Het betrof hier geen vergunningprocedure, waarop inspraak mogelijk zou zijn. Het betrof een wetswijziging, waarbij de levensduurverlenging met het oog op de energievoorziening werd geregeld. Voor zover het in het kader van deze niet openbare wetswijziging voor de ANVS vanuit staatsrechtelijk opzicht al mogelijk en gepast was om in overleg met het FANC hierbij betrokkenheid te organiseren, ook vanuit de invalshoek van waaruit de wetswijziging plaatsvond, ligt dit niet voor de hand. De ANVS gaat namelijk alleen over nucleaire veiligheid en niet over energievoorziening. In dat licht lijkt de constatering niet terecht. De ANVS verzoekt deze situatie te verduidelijken.	Het gaat hier niet om de wetswijziging waarmee de langere energieproductie werd toegestaan en dus ook niet om de energievoorziening. De passage in het rapport heeft betrekking op de bestuursrechtelijke procedure waarmee de Long Term Operation van de betreffende reactoren werd getoetst en werd goedgekeurd. Via deze procedure werden aanvullende voorschriften aan de kerncentrales opgelegd. Deze procedure had wel degelijk betrekking op nucleaire veiligheid. In verband met mogelijke zorgen in Nederland mocht van de (voorganger van de) ANVS worden verwacht dat deze zich met enige regelmaat door het FANC had laten informeren.
12.	Gemeente Borsele	3.2.3	"Zij moeten zelf.....van belang kan zijn."	U constateert dat de gemeentelijke informatievoorziening via publicatieborden verloopt. Hierbij wordt voorbijgegaan aan de publicatie via de digitale wereld die niet alleen veel toegankelijker is, maar ook een groter bereik heeft. Ik geef u in overweging de constatering die aansluitend op genoemde regels staat verwoord in heroverweging te nemen.	De passage beschrijft de werkwijze bij procedures voor kerncentrale Doel en Tihange zoals de Belgische wetgeving voorschrijft. De passage heeft geen betrekking op de procedures voor kerncentrale Borssele en dus ook niet op de werkwijze die in Nederlandse wetgeving is vastgelegd. In de tekst is dit verduidelijkt door op te nemen dat het alleen over Doel en Tihange gaat.
13.	RIVM	3.3.4	"Nederland ontvangt de incidentmeldingen van de kerncentrales in Doel, Tihange en Emsland, zodat ..."	Engie, dat Tihange bedrijft, en de veiligheidsregio Zuid-Limburg hebben een directe informatielijn, waarmee doormelding naar onze mening al is geregeld. Naar onze mening is via de NDDK ook doormelding vanuit Emsland naar Nederland geregeld. Er zijn echter veel partijen in het spel, er werd ons niet geheel duidelijk op welke van deze partijen deze deelconclusie nu van toepassing is.	Voor wat betreft de incidenten bij kerncentrale Tihange is het zo dat de afspraken om incidentmeldingen door te sturen nog niet in de praktijk zijn gebracht. In het NDKK vindt jaarlijks overleg over incidenten plaats. Er kan dus een lange tijd zitten tussen een incident bij kerncentrale Emsland en de bespreking daarvan met Nederlandse partners in NDKK-verband. De passage in het rapport gaat over het direct doorsturen van incidentmeldingen vanuit Duitsland naar Nederlandse organisaties, zoals de veiligheidsregio Twente en de ANVS, en heeft geen betrekking op hetgeen jaarlijks in NDKK-verband wordt gewisseld.
14.	ANVS	3.3.5		De ANVS werkt daarnaast aan het beter toegankelijk en begrijpelijk maken van haar website over storingen in de Nederlandse nucleaire inrichtingen. Daar is het afgelopen jaar al een verbetering gerealiseerd maar het kan beter, bijvoorbeeld door meer gebruik te maken van grafische toelichtingen. De ANVS ontwikkelt samen met België en Duitsland ook initiatieven om de informatie over incidenten in buitenlandse kerncentrales voor de omwonenden sneller en begrijpelijker beschikbaar te maken.	Het rapport beschrijft de feiten zoals de Onderzoeksraad deze in zijn onderzoek heeft aangetroffen. Dat er initiatieven zijn tot verbetering past bij de aanbeveling die de Raad op het gebied van de informatievoorziening aan burgers doet.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
15.	ANVS	3.3.5		De ANVS onderkent diverse dilemma's en complicaties, die aan de orde zijn bij communicatie over incidenten en ongewone gebeurtenissen. Een belangrijk dilemma is de afweging tussen enerzijds het belang om snel te communiceren over incidenten en anderzijds de randvoorwaarde dat alle verstrekte informatie 100% juist moet zijn. De ANVS rekent het tijdens incidenten tot haar verantwoordelijkheid om de juiste afweging te maken tussen snelheid, juistheid, duidelijkheid voor burgers en het detailniveau in haar communicatie. Een complicerende factor bij het communiceren over nucleaire veiligheid en stralingsrisico's is dat veel informatie van de overheid stevast wordt voorzien van een tegengeluid vanuit bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties en soms ook vanuit de wetenschap. Het beoogde doel om de burger houvast te geven met betrekking tot een gecompliceerd onderwerp als nucleaire veiligheid wordt daarmee minder makkelijk bereikt. De tweede complicerende factor is dat informatieverstrekking over dit onderwerp niet altijd alle burgers bereikt. Uit de onderzoeken, die u aanhaalt in uw rapport, blijkt dat veel mensen, ook de bezorgde burgers, niet geïnteresseerd zijn in informatie op momenten dat er geen incidenten zijn. Mogelijk kunt u in uw rapport op deze context voor publiekscommunicatie reflecteren.	Voor zover relevant is die context naar de mening van de Onderzoeksraad afdoende beschreven in het rapport.
16.	Veiligheidsregio Twente	3.3.5		In paragraaf 3.3.5 wordt geoordeeld dat harmonisatie tussen buurlanden van communicatie over incidenten kan helpen bij het vermijden van ongerustheid bij burgers. Hierbij kan de vraag gesteld worden hoe zinvol het is om te communiceren over incidenten of ongewone gebeurtenissen die zo onbeduidend zijn dat burgers er niets mee hoeven. Alleen al door actief te communiceren, wordt een signaal afgegeven. Het inschatten van de waarde van deze meldingen is voor de gemiddelde inwoner lastig. Een voorbeeld van een door de ANVS verzonden tweet, met een link naar een bericht "14 ongewone gebeurtenissen in Nederlandse nucleaire inrichtingen: De Nederlandse nucleaire installaties rapporteerden in 2016 veertien ongewone gebeurtenissen die te maken hebben met een verstoring van de veilige bedrijfsvoering van de installatie. Het gaat hierbij om technische gebreken in de installatie of om menselijke fouten". De rest van het artikel legt uit dat de gebeurtenissen dusdanig klein waren dat er nooit sprake is geweest van gevaar voor omgeving. Door echter actief te communiceren over veertien ongewone gebeurtenissen, is de kans groot dat dit bijdraagt aan een onrealistische beeldvorming. Het is dus belangrijk kritisch te zijn op waarover wel en niet gecommuniceerd wordt.	Het is een gegeven dat media alert zijn op incidenten bij kerncentrales en hier over berichten, ook als het gaat om incidenten die geen gevolgen hebben voor de veiligheid. De Onderzoeksraad acht het daarom van belang dat nucleaire autoriteiten zelf proactief informatie over incidenten verstrekken en duiding aan die incidenten geven.
17.	Deskundigen van de Hoge Gezondheidsraad	4		Het rapport legt de nadruk op informatie-uitwisseling tussen autoriteiten en informatieverstrekking aan burgers. Over hulpverlening, bijvoorbeeld bij evacuatie wordt niet gesproken. Dat is een omissie, want Onderzoeksraad geeft zelf aan dat zijn onderzoek was gericht op zaken waarbij "goede [...] afstemming [...] noodzakelijk zijn".	Dit commentaarpunt betreft keuzes die de Raad ten aanzien van de reikwijdte van zijn onderzoek heeft gemaakt en wordt om die reden niet overgenomen.
18.	Veiligheidsregio Twente	4.1.3		In voetnoot 145 behorende bij paragraaf 4.1.3 wordt een in mijn ogen vrij willekeurige opsomming gegeven van een aantal ministers 'die het aangaat'. Relevante ministeries als Economische Zaken (vergunningverlening, handel en nijverheid) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit worden niet genoemd.	De betreffende voetnoot geeft aan welke ministers 'die het aangaat' een rol kunnen hebben in de beheersing van een crisis als gevolg van een kernongeval. De Onderzoeksraad is hiervoor uitgegaan van de volgende documenten: het Nationaal Crisisplan Stralingsincidenten, waarin de ministers van Veiligheid en Justitie, van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Defensie worden genoemd; en het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming, waarin ook de rol van de minister van Buitenlandse Zaken wordt genoemd in geval er sprake is van een ongeval in het buitenland met gevolgen voor aldaar verblijvende Nederlanders. De minister van Economische Zaken heeft sinds 2015 geen rol meer in de vergunningverlening.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
19.	ANVS	4.2		Nederland werkt ten tijde van een crisis alleen met vigerende plannen, zodat in die situatie voor alle betrokken partijen altijd duidelijk is met welke vastgestelde uitgangspunten en met welke uitwerking gewerkt wordt.	De Onderzoeksraad heeft ten tijde van het onderzoek geconstateerd dat de verschillende vigerende landelijke en regionale plannen niet met elkaar in lijn waren. Volgens de Raad schept een dergelijke situatie onduidelijkheid over welke uitgangspunten leidend zijn. Tijdens de looptijd van het onderzoek hebben partijen een inhaalslag gemaakt waardoor die onduidelijkheid binnen Nederland grotendeels is weggenomen. Voor de buurlanden bestaat die situatie nog wel.
20.	NCTV	4.2 en 4.4		Ik zou u in het licht van dit spanningsveld willen vragen om uw bevindingen aangaande de planvorming en het oefenen waar mogelijk nader aan te scherpen. Zodat voor partijen helder is welke plannen naar uw mening aangescherpt dienen te worden en wat voor u de criteria zijn om te bepalen of er goed genoeg geoefend wordt. Met deze aanscherpingen wordt het voor betrokken partijen mogelijk nog gericht actie te ondernemen en in samenwerking mogelijke verbeteringen door te voeren.	De Raad hanteert een eigen referentiekader (zie hoofdstuk 1) waarin de Raad zijn verwachtingen schetst ten aanzien van de onderwerpen van onderzoek. In de paragrafen 4.2 en 4.4 beschrijft de Onderzoeksraad de bevindingen aangaande de planvorming en oefenen en laat de Onderzoeksraad zien wat deze betekenen in het licht van het referentiekader. De punten waarop volgens de Raad verbetering nodig is, zijn in de betreffende paragrafen afdoende toegelicht. Voor wat betreft de crisisplannen is een nadere toelichting opgenomen in Bijlage E. De bijlage schetst per plan in hoeverre het ingaat op de grensoverschrijdende samenwerking en rekening houdt met grensoverschrijdende scenario's.
21.	Veiligheidsregio Twente	4.2.1		In paragraaf 4.2.1 wordt aangegeven dat veiligheidsregio's die gelegen zijn in de zones rondom de kerncentrales verantwoordelijk zijn voor de voorbereiding van de zogenaamde 'directe maatregelen'. Het betreft 20 van de 25 veiligheidsregio's. Diverse regio's hebben een kernongeval niet opgenomen in het regionaal beleidsplan en bereiden zich er dus niet op voor. Overigens zal bij de komende wijziging van het Besluit veiligheidsregio's slechts aan drie veiligheidsregio's (Zeeland, Midden- en West-Brabant en Twente) de verplichting worden opgelegd om zich middels planvorming op een kernongeval voor te bereiden. Aan andere veiligheidsregio's, geheel of gedeeltelijk gelegen in een 100 km zone van een kerncentrale, wordt deze verplichting niet opgelegd.	De Europese Richtlijn 2013/59/Euratom regelt onder meer dat landen specifieke crisisplannen moeten opstellen met betrekking tot de risico's van categorie A-objecten, zoals kerncentrales. Met de toekomstige wijziging van het Besluit veiligheidsregio's zal deze aanvullende bepaling in Nederlandse wetgeving worden vastgelegd. In Bijlage D (wet- en regelgeving) is dit toegelicht. De veiligheidsregio's in de zones rondom de kerncentrales zijn en blijven verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatregelen die aan die zones toegewezen zijn. Met toepassing van de afstanden moeten diverse veiligheidsregio's zich voorbereiden op het evacueren en/of laten schuilen van de bevolking en/of de noodistributie van jodiumtabletten onder de bevolking. Veiligheidsregio's binnen een afstand van 100 km tot de kerncentrales moeten een operationeel plan voor de noodistributie van jodiumtabletten hebben. De Onderzoeksraad heeft geen informatie waaruit blijkt dat dit niet meer nodig is.
22.	RIVM	4.2.1	"... gaat het beleid in Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen uit ..."	De leeftijdsgrens voor jodiumprofylaxe wordt volgens onze informatie door de afzonderlijke Bundesländer bepaald, niet door de federale Duitse overheid.	De Onderzoeksraad heeft geen informatie waar dit uit blijkt. De brondocumenten waar de Onderzoeksraad zich voor wat betreft de leeftijdsgrens op baseert, zijn opgesteld door de Strahlenschutzkommission, onderdeel van de Duitse federale overheid. In het rapport wordt om die reden gerefereerd aan federaal beleid.
23.	Veiligheidsregio Zeeland	4.2.1	"Volgens het..... 100 km af te kondigen."	Vraag is of deze maatregel in die situatie uitvoerbaar is, zowel qua logistiek als qua crisiscommunicatie. Graag vermelden dat de landelijke werkgroep jodiumdistributie en de Beleidsadviescommissie GHOR Nederland de minister van VWS hebben geadviseerd de predistributie in geheel Nederland uit te voeren en niet te beperken tot de 100 km zones. De minister heeft dit advies echter niet overgenomen.	De Onderzoeksraad heeft geen onderzoek gedaan naar de uitvoerbaarheid van het Nederlandse beleid.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
24.	Veiligheidsregio Twente	4.2.1		Op pagina 87- derde bullet- luidt de afsluitende zin dat er volgens het Nederlandse Harmonisatiebesluit voor gekozen kan worden om de nooddistributie voor jongeren tot en met 18 jaar en zwangeren in een gebied groter dan 100 km af te kondigen. De landelijke werkgroep jodiumdistributie en de Beleidsadviescommissie GHOR Nederland hebben de minister van VWS geadviseerd de predistributie in geheel Nederland uit te voeren en niet te beperken tot de 100 km zones. De minister heeft dit advies echter niet overgenomen. Een absolute voorwaarde voor het uit kunnen voeren van een dergelijke nooddistributie door een veiligheidsregio is het kunnen beschikken over adequate planvorming; een relatieve voorwaarde is een eigen voorraad jodiumtabletten.	Zie voorgaande reactie.
25.	Veiligheidsregio Twente	4.2.2		In paragraaf 4.2.2 wordt beschreven dat ten gevolge van niet op elkaar afgestemde beleids- en actualisatiecycli plannen tussen en binnen landen niet met elkaar in lijn zijn. Er wordt geconcludeerd dat deze situatie tijdelijk is, maar het risico met zich meedraagt dat de snelheid van de besluitvorming over de te nemen maatregelen extra onder druk komt te staan. De ervaring die veiligheidsregio Twente hiermee heeft, leert ons dat dit geen tijdelijke maar een voortdurende situatie is. Onze conclusie is dat plannen op het moment van vaststelling alweer ingehaald zijn door nieuwe ontwikkelingen.	Dat plannen steeds moeten worden bijgesteld, is een gegeven. De harmonisatie tussen plannen vergt continue aandacht. De passage in het rapport richt zich echter specifiek op de uitgangspunten op basis waarvan de respons op een kernongeval wordt voorbereid. De betrokken partijen hebben aan de Onderzoeksraad verklaard dat de lopende of aangekondigde herziening van de plannen ervoor moet zorgen dat de plannen weer met elkaar in lijn zijn en dat de inconsistentie in de uitgangspunten van tijdelijke aard is.
26.	Engie Electrabel	4.3		In het rapport heb ik weinig kunnen lezen over de continue inspanningen die Engie Electrabel doet om ook de Nederlandse burgers die rond de kerncentrale van Doel wonen te informeren over onze dagelijkse werking, de projecten en de nucleaire veiligheid. Wij verdelen halfjaarlijks het informatiemagazine Doelbewust, met een oplage van 70.000 exemplaren, in onder andere de Nederlandse gemeenten Clinge, Emmadorp, Graauw Heikant, Hengstdijk, Hoogerheide, Huijbergen, Hulst, Kloosterzande, Lamswaarde, Nieuw-Namen, Ossendrecht, Putte, Reimerswaal, Sint Jansteen, Ter Hole, Vogelwaarde, Walsoorden, Woensdrecht en Zandberg. De Klankbordraad bestaat uit 18 leden waarvan 6 Nederlandse burgers van de gemeenten rondom de kerncentrale Doel. De directie van kerncentrale Doel gaat op regelmatige basis op bezoek bij de lokale autoriteiten van deze gemeenten om hen meer informatie te geven over onze nucleaire activiteiten. Deze initiatieven zijn geen wettelijke verplichtingen, maar maken deel uit van ons transparant communicatiebeleid als verantwoordelijke onderneming.	Het is juist dat het rapport niet ingaat op risicocommunicatie door de exploitanten van de kerncentrales in Nederland, België en Duitsland. Dit is een bewuste keuze, omdat de verantwoordelijkheid bij de overheid ligt. Deze onderbouwing is ook te lezen in de inleiding van paragraaf 4.3.
27.	Provincie Oost-Vlaanderen	4.3.1		We kunnen deze link wel op de website plaatsen.	De Onderzoeksraad neemt dit voor kennisgeving aan.
28.	ANVS	4.3.2	"Over de voorlichting aan de bevolking over de te nemen maatregelen heeft tussen Nederland en België en tussen Nederland en Duitsland geen afstemming plaatsgevonden."	Nederland neemt deel aan internationaal overleg over crisiscommunicatie. De Belgische collega's nemen deel aan twee van de vier bestaande werkgroepen: de werkgroep Internationaal en de werkgroep Risicocommunicatie. In 2017 is de werkgroep Risicocommunicatie drie keer bijeengewees. Dit heeft onder andere geresulteerd in een gezamenlijke table top-oefening op het gebied van communicatie, een contactenlijst, een lijst met begrippen en termen en afspraken om boodschappen te harmoniseren. De volgende bijeenkomst zal op 21 november 2017 worden gehouden. De ANVS stelt voor om de beschrijving in het rapport aan te passen aan de feitelijke situatie.	De Onderzoeksraad heeft gedurende zijn onderzoek geen gegevens ontvangen waaruit blijkt dat de landen de informatie die zij vooraf aan burgers verstrekken over de mogelijke gevolgen en te nemen maatregelen bij een kernongeval (risicocommunicatie) onderling hebben afgestemd. Wel constateert de Onderzoeksraad dat de informatievoorziening aan burgers inmiddels onderwerp van gesprek is tussen de landen.
29.	NCTV	4.6.2	"...een liaison van de veiligheidsregio Zuid-Limburg naar Luik gestuurd...."	Deze conclusie kan niet gaan over liaison van NCC naar CGCCR, daar bij het CGCCR alles tweetalig gaat. Naar verwachting zou dit kunnen gaan over de liaison van veiligheidsregio Zuid-Limburg naar Luik.	In het interne verslag dat het NCC naar aanleiding van deze oefening heeft opgesteld, staat dat de partijen in de crisisorganisatie Frans met elkaar spreken (aangezien de betrokken provincies Franstalig zijn). Volgens het interne verslag van het NCC volgt daaruit de conclusie dat een liaison van het NCC de Franse taalvaardigheid moet hebben om deel te kunnen nemen aan de discussies in de crisisorganisatie.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
30.	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	4.7		Ik begrijp de focus die u in uw onderzoek legt op de crisiscommunicatie met burgers. Graag geef ik u in overweging om, ter completering van het beeld, ook de rol van de veiligheidsregio's op het terrein van communicatie nader te omschrijven. Tot aan nationale opschaling hebben zij de verantwoordelijkheid qua crisiscommunicatie. Het verzorgen van crisiscommunicatie met een eenduidige duiding en maatregelen om de bevolking te beschermen is, bij nationale opschaling, een belangrijke taak van de Rijksoverheid.	Het rapport gaat in op de rol van de veiligheidsregio's ten aanzien van crisiscommunicatie. De Onderzoeksraad is van mening dat de rol van de veiligheidsregio's daarmee afdoende aan bod komt in het rapport.
31.	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	4.7.1	"in die beginfase.....afgegeven aan burgers"	Er is altijd één organisatie verantwoordelijk voor de crisiscommunicatie, zodat er altijd eenduidig wordt gecommuniceerd naar burgers. Of dit de veiligheidsregio of landelijke coördinatie (Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie) betreft, is afhankelijk van het opschalingniveau van de crisis.	In het geval van een kernongeval kunnen meerdere veiligheidsregio's te maken krijgen met de noodzaak om de bevolking te informeren. In de eerste fase van een dergelijke crisis, dat wil zeggen vóórdat de nationale crisisorganisatie is geactiveerd, is het aan de veiligheidsregio's om de bevolking in hun gebied van informatie te voorzien. Uit de verstrekte onderzoeksinformatie is niet gebleken dat er op dat moment één organisatie is die de communicatie vanuit de verschillende veiligheidsregio's verzorgt of coördineert. Dit gegeven maakt dat communicatieboodschappen in de eerste fase van een kernongeval uit elkaar kunnen lopen.
32.	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	4.7.1	".....er in Nederland andere maatregelen kunnen worden getroffen dan in Duitsland."	Als in Duitsland een maatregel wordt ingesteld, neemt de veiligheidsregio Twente dat over. Zij hebben dit omschreven in hun Rampenbestrijdingsplan (geldt ook voor de veiligheidsregio Zeeland en de veiligheidsregio Midden- en West-Brabant).	De Onderzoeksraad heeft in zijn rapport beschreven dat Nederland de intentie heeft om het bronland te volgen. Dat neemt niet weg dat verschillen in de voorbereiding kunnen resulteren in verschillen in de respons op een kernongeval. Ook als landen de maatregelen tijdens een kernongeval van elkaar overnemen, zal blijven bestaan dat het ene land een groter of kleiner gebied heeft voorbereid dan het andere land. Het feit dat landen niet tot overeenstemming kunnen komen over de voorbereiding, maakt de kans dat dat tijdens een crisis wel lukt er volgens de Onderzoeksraad niet groter op.
33.	RIVM	5	Geen suggestie voor correctie, maar opmerking n.a.v. de conclusie.	Niet alleen de autoriteiten, maar ook de andere diensten binnen het Rijk, inclusief de veiligheidsregio's delen informatie en gebruiken elkaars expertise, van beleid tot en met de uitvoering.	Conclusie 2 heeft alleen betrekking op de informatie-uitwisseling tussen de nucleaire autoriteiten in relatie tot hun taak om toe te zien op de veiligheid van de kerncentrales (vergunningverlening en toezicht).
34.	Veiligheidsregio Zeeland	5	"Voor burgers is.....deze te begrijpen."	Moet het doel zijn de burger te laten begrijpen wat er mis is, of dient de burger meer en meer bekend te zijn met het handelingsperspectief? Het beeld is dat het laatste van belang is en het eerste nauwelijks een haalbare kaart. Ook hier weer de suggestie om risicocommunicatie all hazard te organiseren, waarbij de samenhang en het handelingsperspectief beter zullen bekliven. In dat licht is mogelijk voor de lange termijn meer aandacht vanaf jonge(re) leeftijd voor handelingsperspectieven bij incidenten waardoor de burger meer zelfredzaam wordt.	Overheden hebben de taak om burgers zo goed als mogelijk te informeren over de risico's van kerncentrales, gebeurtenissen (incidenten) en de mogelijke gevolgen en te nemen maatregelen bij een kernongeval. Het een weegt niet zwaarder dan het ander. De Onderzoeksraad doet daar ook geen uitspraak over. Vanwege de specifieke kenmerken van een kernongeval, zoals de mogelijke blootstelling aan ioniserende straling, volstaat het niet om de communicatie alleen all hazard te organiseren, zoals in de praktijk nu wel gebeurt.
35.	Veiligheidsregio Twente	6		Op pagina 85 wordt geconstateerd dat slechts een beperkt aantal veiligheidsregio's op basis van de eigen risico-inschatting heeft besloten zich voor te bereiden op een kernongeval. Op basis van het gehanteerde maatrap-scenario is het echter te verwachten dat een eventuele radioactieve besmetting waarschijnlijk niet beperkt zal blijven tot het grondgebied van een van deze veiligheidsregio's. Ook het Nationaal Crisisplan Stralingsincidenten (NCS) en het bijbehorende Responseplan gaan uit van een crisis op nationale schaal. Veiligheidsregio Twente stelt voor om de minister van Justitie en Veiligheid de aanbeveling te doen om bij de aanstaande wijziging van het Besluit Veiligheidsregio's de verplichting tot voorbereiding op kernongevallen uit te breiden tot ten minste alle veiligheidsregio's die geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in de 100 kilometer zone rond een kerncentrale. Op deze wijze kan onder de paraplu van het NCS een samenhangend systeem van regionale plannen worden opgebouwd.	De Onderzoeksraad heeft zich in zijn onderzoek niet gericht op de Nederlandse situatie maar op de samenwerking met de buurlanden (zie de onderzoeksvragen). Op grond van het onderzoek is er geen aanleiding om een aanbeveling van de gesuggereerde strekking op te nemen.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
36.	Veiligheidsregio Twente	6		Ten aanzien van de jodiumprofylaxe loopt Nederland door het invoeren van predistributie in de 100 kilometer zones als organisatiemodel voor op België en Duitsland. Aangekondigde beleidswijzigingen in zowel België als Duitsland kunnen hier verandering in brengen en dienen daarom gemonitord te worden. Om onrust onder de bevolking te voorkomen, is het raadzaam bij eventuele implementatie van deze beleidswijzigingen adequaat te reageren. Veiligheidsregio Twente geeft de Onderzoeksraad in overweging bovenstaande als aanbeveling aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in het rapport op te nemen.	De Onderzoeksraad ziet geen aanleiding om een aanvullende aanbeveling van de gesuggereerde strekking op te nemen, omdat de Raad reeds aanbeveelt om te werken aan harmonisatie van de uitgangspunten voor de respons op een kernongeval (zie aanbeveling 1, eerste bullet).
37.	Veiligheidsregio Zeeland	6		Suggestie voor aanvulling: Aan de Nederlandse minister van Volksgezondheid: - breid op korte termijn de predistributie van jodiumtabletten aan t/m 18 jarigen uit tot geheel Nederland.	Zie de reacties op de punten 24 en 35.
38.	Gemeente Borsele	6		Ik neem kennis van uw constatering dat de onderkenning van de zorgen onder de bevolking ten aanzien van de veiligheid van de centrales in de drie betrokken landen voor verbetering vatbaar is. Een steunpunt nucleaire veiligheid zou hierin een uitstekende rol kunnen spelen. Ik stel mij hierbij voor dat dat steunpunt vanuit de expertregio, in casu de veiligheidsregio Zeeland, ingekleurd gaat worden. Immers dit niveau staat dichtst bij de bevolking waarvan de zorgen over de veiligheid dienen te worden onderkend.	De Onderzoeksraad ziet in deze observatie geen aanleiding om zijn aanbeveling te wijzigen.
39.	Veiligheidsregio Zeeland	6		Ik neem kennis van uw constatering dat de onderkenning van de zorgen onder de bevolking ten aanzien van de veiligheid van de centrales in de drie betrokken landen voor verbetering vatbaar is. Een steunpunt nucleaire veiligheid zou hierin een uitstekende rol kunnen spelen. Ik stel mij hierbij voor dat dat steunpunt vanuit de expertregio, in casu de veiligheidsregio Zeeland, ingekleurd gaat worden. Immers dit niveau staat dichtst bij de bevolking waarvan de zorgen over de veiligheid dienen te worden onderkend.	Zie voorgaande reactie.
40.	ANVS	Bijlage D.4.2	"De Kernenergiewet bepaalt dat ..... " (Betreft beschrijving van de verantwoordelijkheden voor de voorbereiding van de respons op een kernongeval)	De beschrijving is feitelijk juist maar onvolledig. Gemist wordt de verwijzing naar artikel 14 van de Regeling nucleaire veiligheid kerninstallaties waarin onder andere het interne bedrijfsnoodplan van de kerninstallatie is geregeld. De ANVS verzoekt om de beschrijving op dit punt te completeren.	Het betreffende artikel in de regeling gaat over het bedrijfsnoodplan van de kerncentrale zelf. Het onderzoek van de Onderzoeksraad heeft zich gericht op de beheersing van de gevolgen buiten het terrein van de centrale (off site). De beheersing op het terrein (on site) is buiten beschouwing gelaten.
41.	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Bijlage E.1	Figuur 20, blok "Ministerie van Infrastructuur en Milieu"	In figuur 20 moet, in het blok 'Ministerie van Infrastructuur en Milieu' naast het reeds vermelde 'Nationaal Crisisplan Stralingsincidenten' en het 'Responsplan NCS' nog worden toegevoegd het 'Crisiscommunicatieplan Stralingsincidenten 2017'.	Bijlage E gaat alleen in op de plannen voor de respons (aanpak en maatregelen) op een kernongeval. De afzonderlijke crisiscommunicatieplannen die partijen hebben opgesteld voor de communicatie bij een kernongeval, zijn niet in dit overzicht opgenomen.
42.	RIVM	Bijlage E.1	Geen suggestie voor correctie, maar opmerking n.a.v. figuur 20.	Er is ook een NCS communicatieplan. Zou dat hier niet genoemd moeten worden, in het licht van de aanbevelingen?	Zie bovenstaande reactie.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
43.	Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken (Algemene Directie Crisiscentrum)	Bijlage E.2	<p>"In dit verband benoemt het noodplan: -de notificatie van de noodsituatie op nationaal en lokaal niveau;</p> <p>- de technisch-radiologische analyse van de noodsituatie;</p> <p>- de uitwisseling van informatie over de genomen of vooropgestelde maatregelen voor de bescherming van de bevolking;</p> <p>- de coördinatie van de nationale beleidsmaatregelen;</p> <p>- de informatie aan de media en aan de bevolking;</p> <p>- de directe contacten tussen lokale overheden en de strategische en operationele coördinatie op dit niveau;</p> <p>- de uitwisseling van correspondenten;</p> <p>- de wederzijdse bijstand."</p>	In een rapport dat constructief kritisch is voor grensoverschrijdende samenwerking en verbeterpunten ter zake naar voor brengt, is het aangewezen volledig te zijn in de domeinen opgenomen in het ontwerp van Belgisch nucleair noodplan waarvoor samenwerking tussen homologe instanties tussen buurlanden moet voorzien zijn. Te meer omdat deze samenwerking niet enkel moet leiden tot uitwisselen van informatie, maar ook tot afstemming in beleid en communicatie.	Het klopt dat de betreffende domeinen in het federaal noodplan worden benoemd. Met uitzondering van de alarmering door en naar buurlanden gaat het noodplan niet nader in op de wijze waarop de samenwerking met de buurlanden op de genoemde domeinen is of zal worden vormgegeven. Het plan verwijst voor de uitwerking naar nog op te stellen procedures en nog te actualiseren nood- en interventieplannen van de provinciale gouverneurs.
44.	RIVM	Bijlage G.1	Geen suggestie voor correctie, maar opmerking n.a.v. figuren 22 t/m 25	Alle energiecentrales staan met regelmaat ongepland stil. Met windmolens en zonnecellenfarms is dat evident en voor iedereen zichtbaar, en bij de andere typen energiecentrales niet. Is er onderzocht of stilstand die niet samenhangt met een veiligheidsrelevant incident een voorspeller is voor de veiligheid van een energiecentrale? Ook zou het interessant zijn om te weten hoe de ongeplande stilstand in kerncentrales (niet samenhangend met een veiligheidsrelevant incident) zich verhoudt tot dezelfde soort ongeplande stilstand van windmolens, zonnecellenfarms, gas- en kolencentrales, etc. Dat kan wellicht ook helpen met het beantwoorden van de vraag of ongeplande stilstand ook een indicator voor de veiligheid is. De productiefactor (de verhouding tussen het over de duur een jaar geleverd vermogen tot het geïnstalleerde vermogen zal daar een goede indicator voor kunnen zijn).	De veiligheid van kerncentrales is geen onderdeel van dit onderzoek van de Onderzoeksraad.
45.	Deskundigen van de Hoge Gezondheidsraad	Algemeen		Uiteraard moet je onderzoek inperken. Het onderhavige rapport gaat over samenwerking tussen Nederland, België en Duitsland. Het geeft dus geen oordeel over de veiligheid van kerncentrales en over de kwaliteit van het toezicht op de veiligheid van het kernenergiebedrijf. Maar het verbaast me dan wel een impliciet oordeel te lezen. Bijvoorbeeld: "De Onderzoeksraad heeft geen reden aan de werking van de stelsel te twijfelen" en: "De Onderzoeksraad is er [...] van uitgegaan dat de sturings- en controlemechanismen [...] naar behoren functioneren". Hier is sprake van een oordeel zonder onderzoek.	Dit betreft een uitgangspunt van de Raad; het is geen conclusie die de Raad op grond van eigen onderzoek trekt.
46.	Deskundigen van de Hoge Gezondheidsraad	Algemeen		Een ongeval in Gravelines kan door het kust microklimaat en dominante windrichting ook snel Nederland bereiken. Enige aandacht voor de Franse situatie zou ook nuttig kunnen zijn om een meer participatieve aanpak in België en Nederland te structureren. In Frankrijk kreeg een structurele samenwerking met de lokale bevolking vorm. Participatie werd gestructureerd in het CLI-ANCLI concept met input van gezaghebbende nucleaire (gepensioneerde) experts en gecertificeerde meetlaboratoria los van de autoriteiten. Er zijn al Franse contacten met FANC en Belgische gemeentebesturen uit de Westhoek maar een interregionale meeting met bevolking en experts van de overheden, ook de Hoge Gezondheidsraad en Nuclear Transparency Watch, over grensoverschrijdende noodplanning werd in 2015 door het FANC eenzijdig afgeblazen. De aanbevelingen van het European ALARA network voor optimalisatie van de stralingsbescherming in Europa, waarvan de workshop over Emergency Exposure doorging in mei jl., geeft die participatietrends in Europa aan net als het NERIS platform dat verdere onderzoek behoeften focust. Het rapport is deze maand op www.EU-ALARA.net gepubliceerd met interessante elementen over communicatie en harmonisatie.	De werkwijze van de Franse autoriteiten met betrekking tot participatie van burgers is niet door de Onderzoeksraad onderzocht. De Onderzoeksraad heeft kennis genomen van het document waar dit inzagecommentaar naar verwijst, maar ziet geen aanleiding om de passages in het rapport over communicatie en harmonisatie te wijzigen.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
47.	Deskundigen van de Hoge Gezondheidsraad	Algemeen		Er is in het rapport melding van de informatie die u overgemaakt werd over de eerdere historische intenties voor betere samenwerking en coördinatie tussen Nederland en België na de ongevallen in Harrisburg en Chernobyl. Deze kregen van pers en beleid vluchtige aandacht toentertijd. Er was wel 20 jaar na Chernobyl een aanzet tot bilaterale samenwerking in een politieke overeenkomst die tot nu toe evenwel niet in operationele afspraken is omgezet. Binnen de Benelux samenwerking rond crisisbeheer wordt werk gemaakt van het oplijnen van homologe instanties, een conditio sine qua non voor betere coördinatie.	De Onderzoeksraad neemt dit voor kennisgeving aan, maar ziet geen aanleiding om die context uitgebreider te schetsen dan reeds in het rapport is gedaan.
48.	ANVS	Algemeen		U stelt vast dat de structuur van crisisplannen te wensen overlaat en dat sommige plannen niet actueel zijn. Het rapport benoemt niet in welk opzicht die planstructuur te wensen overlaat en welke plannen niet actueel zijn. Het is wellicht behulpzaam als concreter wordt benoemd om welke gebreken het gaat en welke verbeter suggesties de Raad heeft.	Een nadere toelichting op de verschillende crisisplannen, is opgenomen in Bijlage E. De bijlage schetst per plan in hoeverre het ingaat op de grensoverschrijdende samenwerking en rekening houdt met grensoverschrijdende scenario's. Daarnaast is per plan toegelicht welke uitgangspunten zijn opgenomen voor de voorbereiding van de maatregelen bij een kernongeval (voorbereidingszones). Een vergelijk tussen de tabellen in Bijlage E laat zien dat er diverse verschillen zijn tussen de plannen.
49.	ANVS	Algemeen		U pleit in uw rapport voor uniformering van preparatiezones aan weerszijden van de grens. In enkele Europese landen is een trend waarneembaar naar verruiming van die preparatiezones. Die verruiming lijkt deels ingegeven te worden door de publieke opinie, terwijl daarvoor vanuit de risicoanalyses of vanuit Europese regelgeving geen aanleiding bestaat. Ongeacht de verschillen in preparatiebeleid zal Nederland echter, bij een kernongeval in een van onze buurlanden, de maatregelen van het buurland zoveel mogelijk overnemen (Harmonisatiebesluit 2014).	De bewering dat de trend tot verruiming deels ingegeven wordt door de publieke opinie, kan de Onderzoeksraad niet uit de onderzoeksinformatie afleiden. Dat Europese regelgeving geen aanleiding geeft tot verruiming, doet volgens de Onderzoeksraad in dit verband niet ter zake. Verschillen tussen landen in de voorbereiding kunnen resulteren in verschillen in de respons op een kernongeval. Ook als landen de maatregelen tijdens een kernongeval van elkaar overnemen, zal blijven bestaan dat het ene land een groter of kleiner gebied heeft voorbereid dan het andere land. Het feit dat landen niet tot overeenstemming kunnen komen over de voorbereiding, maakt de kans dat dat tijdens een crisis wel lukt er volgens de Onderzoeksraad niet groter op.
50.	ANVS	Algemeen		Ten aanzien van het punt van de intensivering van de samenwerking met buurlanden, kan ik melden dat op 18 september 2017 in Benelux-verband een overleg heeft plaatsgevonden, waarin initiatieven zijn besproken voor intensievere samenwerking op het nucleaire dossier. Op 8 november 2017 heeft er een overleg tussen de drie Benelux-premiers plaatsgevonden, waarop is bevestigd dat de internationale samenwerking en coördinatie op dit beleidsterrein zal worden geïntensiveerd.	De Onderzoeksraad neemt kennis van deze mededeling. Gelet op de breedte van het onderzoek heeft de Onderzoeksraad de keuze gemaakt om de bijeenkomsten over nucleaire veiligheid en/of grensoverschrijdende samenwerking niet allemaal afzonderlijk te benoemen.
51.	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Algemeen		Uw onderzoek heeft zich gericht op de grensoverschrijdende samenwerking op de terreinen vergunningverlening, toezicht en crisisbeheersing bij nucleaire ongevallen. Het conceptrapport geeft een goed beeld van de complexiteit, de grote hoeveelheid actoren en de onderlinge samenhangen op die drie terreinen. Uw analyse van wat al goed gaat, en wat verbetering behoeft, wordt door mij gedeeld. Overigens zou ik willen voorstellen dat in het rapport ook de rollen, taken en bevoegdheden van het Ministerie van Justitie en Veiligheid, het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Buitenlandse Zaken worden gedeut in relatie tot het door u onderzochte beleidsterrein.	In Bijlage C zijn de meest relevante organisaties beschreven zonder volledig te zijn in het benoemen van alle organisaties die een mogelijke rol hebben op het gebied van vergunningverlening, toezicht en crisisbeheersing.
52.	RIVM	Algemeen		Het RIVM deelt uw analyse van wat al goed gaat en wat voor verbetering vatbaar is. Naar mijn mening kan het onderzoek gecompleteerd worden door ook de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de overige departementen (in casu het Ministerie van Justitie en Veiligheid, het Ministerie van Volksgezond, Welzijn en Sport en het Ministerie van Buitenlandse Zaken) op dit beleidsterrein te belichten.	Zie voorgaande reactie.

Volgnr.	Partij	Hoofdstuk / Paragraaf	Te corrigeren tekst (eerste ... laatste woord)	Commentaar inzagepartij	Reactie Onderzoeksraad
53.	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Algemeen	"Ministerie van Infrastructuur en Milieu"	Vanwege recente naamswijziging door de hele tekst vervangen door "Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat".	Als gevolg van de kabinetsformatie in oktober 2017 zijn de namen van de relevante ministeries gewijzigd. Ten behoeve van de eenduidigheid van het rapport heeft de Onderzoeksraad ervoor gekozen om de 'oude' benaming in het rapport te gebruiken en met voetnoten aan te geven dat de namen van de ministeries en de bevoegde bewindspersonen met ingang van oktober 2017 zijn gewijzigd. De aanbevelingen 1 en 2 zijn toegewezen aan de huidige Nederlandse bewindspersoon die nucleaire veiligheid in portefeuille heeft. Dit is de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat.
54.	NCTV	Algemeen		U benoemt in uw rapport het belang van begrijpelijke en eenduidige communicatie met burgers, zowel over de risico's als tijdens een crisis. Grensoverschrijdende afstemming met als doel deze eenduidigheid te realiseren, is cruciaal om vertrouwen onder de burgers te versterken, onrust waar mogelijk te beperken en adequaat handelen van diezelfde burgers in geval van een ongeval te bevorderen. De Nederlandse overheid heeft via crisis.nl één loket gerealiseerd voor burgers om informatie over uiteenlopende risico's en crises te kunnen benaderen. In aansluiting hierop bieden de veiligheidsregio's informatie over aanwezige risico's en hoe te handelen in geval van een daadwerkelijk incident dat de betreffende regio kan raken. Mogelijk dat uw uiteindelijke rapportage in relatie tot de risico- en crisiscommunicatie rond kernongevallen nog wat nader zou kunnen ingaan op deze totale context waarmee we in Nederland invulling geven aan eenduidige en toegankelijke risico- en crisiscommunicatie.	De Onderzoeksraad neemt dit voor kennisgeving aan, maar ziet geen aanleiding om die context uitgebreider te schetsen dan reeds in het rapport is gedaan.
55.	Veiligheidsregio Zuid-Limburg	Algemeen		Op 7 september 2017 heeft een raadsinformatiebijeenkomst plaatsgevonden voor Limburgse raadsleden, statenleden, burgemeesters en wethouders. Deze bijeenkomst was geheel gewijd aan het onderwerp 'kerncentrale Tihange'. Daarnaast is er een bijeenkomst geweest voor media en een voor actiegroepen waarin de veiligheidsregio Zuid-Limburg hen heeft bijgepraat over de stand van zaken en ontwikkelingen. Al een aantal jaren is een euregionale werkgroep 'stralingsincidenten' actief. In deze werkgroep participeren zowel Belgische, Duitse als Nederlandse collegae. Ook de intensieve samenwerking en afstemming met de veiligheidsregio Limburg-Noord in dit dossier wil ik niet onvermeld laten. Bovenstaande zaken ziet de veiligheidsregio Zuid-Limburg niet terugkomen in het conceptrapport. U houdt 1 oktober 2017 aan als datumgrens voor relevante inhoud. Bovenstaande aanvullingen hebben betrekking op de periode voor 1 oktober 2017.	Gelet op de breedte van het onderzoek gaat het rapport niet in op de afzonderlijke samenwerkingsverbanden en werkgroepen waarin nucleaire veiligheid en/of grensoverschrijdende samenwerking onderwerp van gesprek zijn. Waar een vermelding van toegevoegde waarde is, zijn verwijzingen in het rapport opgenomen. De Onderzoeksraad weet dat partijen bijeenkomsten, sessies en activiteiten hebben georganiseerd die verband houden met kerncentrales. De Onderzoeksraad heeft de keuze gemaakt om deze niet allemaal afzonderlijk te benoemen.
56.	Veiligheidsregio Zeeland	Algemeen		Op diverse plaatsen in het rapport wordt gesproken over informatievoorziening richting bevolking. Het is niet duidelijk hoe deze term zich verhoudt met termen als risico- en crisiscommunicatie. Suggestie voor tekstaanpassingen: Het is nodig om gevalideerde, begrijpbare en 'vertrouwbaar' informatie beschikbaar te hebben die via de reguliere kanalen van risico- en crisiscommunicatie met de bevolking wordt gedeeld. Noot: Met 'vertrouwbaar' wordt bedoeld dat de informatie afkomstig moet zijn van een partij die door burgers 'vertrouwd' wordt. Zo zal op dit moment een bericht van de Belgische overheid m.b.t. Tihange of Doel in Nederland niet worden vertrouwd terwijl de informatie ongetwijfeld inhoudelijk betrouwbaar is.	De suggestie om het woord 'vertrouwbaar' te gebruiken, neemt de Raad niet over aangezien dit geen gangbaar begrip is.